

Використана література :

1. Атаманюк В. В. Інформаційно-методичне забезпечення процесу підготовки вчителів технологій з використанням системи організації електронного навчання ILIAS та служб GOOGLE для освітніх закладів / В. В. Атаманюк, І. В. Шимкова // Інформаційно-комунікаційні технології навчання : матеріали міжнародної науков-практичної конференції. – Умань : ПП Жовтий, 2008. – С. 9–11.
2. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К. : Освіта України, 2007. – 396 с.
3. Стефаненко П. В. Дистанційне навчання у вищій школі : монографія / П. В. Стефаненко. – Донецьк : ДонНТУ, 2002. – 400 с.
4. Туранов Ю. О. Інформаційна складова у формуванні професійних компетентностей майбутніх учителів та інженерів-педагогів / Ю. О. Туранов, В. І. Рак // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – 2009. – № 3. – С. 51-56.

References :

1. Atamaniuk V. V. Informatsiino-metodychne zabezpechennia protsesu pidhotovky vchyteliv tekhnolohii z vykorystanniam systemy orhanizatsii elektronnoho navchannia ILIAS ta sluzhb GOOGLE dlia osvitynih zakladiv / V. V. Atamaniuk, I. V. Shymkova // Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii navchannia : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – Uman : PP Zhovtyi, 2008. – S. 9-11.
2. Hurevych R. S. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v navchalnomu protsesi i naukovykh doslidzhenniakh / R. S. Hurevych, M. Yu. Kademiia. – K. : Osvita Ukrainy, 2007. – 396 s.
3. Stefanenko P. V. Dystantsiine navchannia u vyshchii shkoli : monohrafiia / P. V. Stefanenko. – Donetsk : DonNTU, 2002. – 400 s.
4. Turanov Yu. O. Informatsiina skladova u formuvanni profesiinykh kompetentnostei maibutnikh uchyteliv ta inzheneriv-pedahohiv / Yu. O. Turanov, V. I. Rak // Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii : Pedahohika. – 2009. – № 3. – S. 51-56.

Горбатюк Г. М., Туранов Ю. О., Рак В. І. Использование ресурсов сети Интернет студентами педагогического высшего учебного заведения.

Раскрыто значение и положительные аспекты использования информационных технологий в учебном процессе. Исследовано и определено частоту и продолжительность работы студентов педагогического вуза с ресурсами сети Интернет. Установлено, что на протяжении 2009–2014 гг. количество студентов, которые ежедневно использовали Интернет-ресурсы, выросла; значительно увеличилась доля будущих специалистов, которые работали в сети непродолжительное время (до 1 ч.).

Ключевые слова: педагогический вуз, информационные технологии, Интернет-ресурсы, студенты, продолжительность работы.

Gorbatyuk G. M., Turanov Yu. O., Rak V. I. Use of resources of network the Internet by the students of pedagogical higher educational establishment.

The importance and positive aspects of information technology in the learning process are disclosed. The frequency and duration of teaching students of higher educational institution with the resources of the Internet are investigated and determined. It was established that during 2009–2014 years the number of students who used the daily Internet resources are increased. The share of future professionals, working in a network short time increased significantly (to 1 hr.).

Keywords: educational institution of higher education, information technology, Internet resources, students, duration of work.

УДК 331.548

Грибова Л. В.

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ
В УМОВАХ ЗДОБУТТЯ АБО ЗМІНИ ПРОФЕСІЇ**

В статті досліджуються проблеми професійного самовизначення особистості, що виникають протягом усього професійного життя під впливом соціально-економічних умов, міжособистісних відносин, особистісного розвитку та прагненням до самореалізації. Професійне

самовизначення розглядається як усвідомлений вибір професії з урахуванням особливостей і можливостей особи на тлі вимог до професійної діяльності. Приведені і узагальнені результати анкетування старшокласників, окреслені сучасні напрямки і тенденції щодо вибору професій. Як система взаємопов'язаних економічних, соціальних, психологічних та педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного та особистісного самовизначення розглядається професійна орієнтація. В дослідженні професійно-орієнтаційна діяльність структурована за змістовими напрямками.

Ключові слова: професійне самовизначення, самореалізація, професійна орієнтація.

Завдання самовизначення майбутнього професійного шляху є однією з найважливіших та найскладніших проблем, що постає перед молоддю. Молоді люди повинні розібратись у власних здібностях і схильностях, мати уявлення про майбутню професію і про конкретні способи досягнення професійної майстерності в обраній галузі. Ще більше ці завдання ускладнюються в наш час економічної нестабільності, руйнування вироблених попередніми поколіннями стереотипів і уявлень про значущість освіти, престижності професій тощо.

На професійне самовизначення особистості впливають соціально-економічні умови, міжособистісні відносини, засоби реалізації індивідуальних якостей і здібностей, соціальне середовище. Але провідне значення в професійному самовизначенні належить самій особистості, її активності, відповідальності за своє становлення. Професійне самовизначення є важливим чинником самореалізації особистості в конкретній професії й у культурі взагалі.

Проблеми професійного самовизначення тривалий час досліджуються в соціології, психології, педагогіці, а також акмеології з метою удосконалення процесу професійного вибору в складних умовах сучасного розвитку ринкових відносин (Е. Зеєр, Е. Симанюк, Т. Вітківська, Г. Сисоєва, Н. Пряжніков, С. Гончаренко, І. Кузьміна, О. Кокун, А. Кухарчук, В. Шинкарук, І. Зязюнта ін.)

Професійне самовизначення – складний перманентний процес професійного вибору. Це процес пізнання та об'єктивної оцінки власних індивідуальних особливостей та зіставлення їх з вимогами, необхідними для оволодіння конкретною професією. В основі правильного професійного самовизначення лежить протиріччя між прагненням молодої людини до самостійності та неготовністю її до обгрунтованого вибору професії.

Найважливішим критерієм продуктивності професійного становлення особистості є здатність знаходити особистий сенс у професійній праці, прийманні рішення про вибір професії. Ці проблеми виникають протягом всього життя. Ядром професійного самовизначення є усвідомлений вибір професії з урахуванням своїх особливостей і можливостей, вимог до професійної діяльності та соціально-економічних умов.

Актуалізація професійного самовизначення особистості ініціюється різними подіями, таких як закінчення школи, ВУЗу, перепідготовки та підвищення кваліфікації, звільнення з роботи та ін.

Професійне самовизначення не зводиться до одномоментного акту вибору професії і не закінчується із завершенням професійної підготовки за обраною спеціальністю. Воно продовжується протягом усього професійного життя. Постійне уточнення свого місця у світі професій, осмислення своєї соціально-професійної ролі, ставлення до професійної праці, колективу та самого себе стають важливими компонентами життя людини. Перед особистістю постійно виникають проблеми, що вимагають від неї визначення свого ставлення до професії, іноді аналізу і рефлексії власних професійних досягнень, ухвалення рішення про вибір професії чи її зміну, уточнення і корекції кар'єри, рішення інших професійно зумовлених питань [2].

Професійне самовизначення здійснюється впродовж всього професійного життя: особистість постійно рефлексує, переосмислює своє професійне буття і самостверджується в професії [4, с. 18].

Розв'язання проблеми самореалізації здійснюється особистістю шляхом самопізнання і саморозуміння, усвідомлення своєї "самореалізаційної спрямованості" і проектування її на сфери професійної діяльності. Свідомий вибір здійснюється особистістю самостійно у результаті формування ціннісної вихідної позиції і розв'язання мотиваційних протиріч.

Адаптивний аспект проблеми професійного самовизначення полягає у процесах узгодження всіх елементів індивідуальної профорієнтаційної ситуації: ціннісно-сміслової структури особистості, її здібностей і потреб, актуальних процесів її розвитку, обставин і ситуації, які охоплюють як соціальне середовище у цілому, так і існуючу професійну структуру [1, с.16].

М. Пряжніков запропонував сім типів самовизначення особистості:

1. *Самовизначення в конкретній трудовій функції.* Для цього типу самовизначення характерна реалізація себе в рамках виконуваної діяльності.

2. *Самовизначення на певному трудовому посту* передбачає виконання досить різноманітних функцій. Можливість реалізації в рамках виконуваної діяльності значно вище, ніж у першому випадку.

3. *Самовизначення на рівні конкретної спеціальності* передбачає зміну різних трудових постів, що приводить до розширення можливостей самореалізації особистості.

4. *Самовизначення в конкретній професії* означає, що працівник здатен виконувати близькі суміжні види діяльності.

5. *Життєве самовизначення.* Життєве самовизначення передбачає не тільки вибір і реалізацію людиною тих чи інших соціальних ролей, але і вибір стилю життя і самого способу життя. У цьому випадку професія може стати засобом реалізації певного способу життя.

6. *Особистісне самовизначення.* Розглядається як вищий прояв життєвого самовизначення, коли людина стає господарем ситуації і усього свого життя. Особистість у цьому випадку як би піднімається і над професією і над соціальними ролями і стереотипами. Людина не просто опановує соціальну роль, а створює нові ролі, коли оточуючі говорять про неї не тільки як про гарного інженера, лікаря, педагога, а просто як про шановану людину – унікальну і неповторну особистість.

7. *Самовизначення особистості в культурі* – вищий прояв особистісного самовизначення.

Цей тип самовизначення виявляється в значному внеску особистості в розвиток культури, що розуміється в найширшому змісті: виробництво, мистецтво, наука, культура, релігія тощо [5].

Самовизначення особистості може починатись у будь-якому віці, але найбільш активізується в період вибору професій та визначення навчального закладу, де молодь планує набути обрану професію. Звичайно, найбільш впливає на формування уявлень про своє майбутнє соціальне середовище, в якому виховується дитина, можливість спостерігати за різними подіями і явищами, доступ до інформації щодо переваг і недоліків тієї чи іншої трудової діяльності.

Нами було проведене анкетування 152 учнів 9-11-х класів трьох загальноосвітніх шкіл Дніпровського району м. Києва. В процесі дослідження використовувалась розроблена нами анкета з використанням відомих психодіагностичних методик.

Результати опитування щодо професійного вибору досліджуваних показали, що найбільшим попитом в них закономірно користуються популярні нині професії. Так, 20% досліджуваних, що визначились із професійним вибором, обрали фінансово-економічні професії, 15% – правові. Також достатньою популярністю користуються професії безпосередньо пов'язані з роботою з людьми: 12% обрали професію менеджера (керівника), по 8% – професії педагога та психолога, 6% – лікаря. Певною популярністю (6-7% виборів) користуються такі професії як дизайнер, програміст, фахівець з туризму. Всі інші професії мають порівняно незначну кількість виборів.

Для 65% опитуваних школярів найважливішим критерієм майбутньої роботи є гідний рівень заробітної плати, для 55% – доброзичливий колектив; для 50% – комфортні умови праці; можливість професійного зростання знаходиться лише на четвертому місці (47%), а одразу після нього йде зручний графік роботи (46%). Три останні місця посідають відповідно високий рівень самостійності в роботі (21%), відповідність роботи спеціальності (20%) та творчий характер роботи (16%).

Наочною є орієнтація на критерії не пов'язані з професіоналізмом та вимогами до кваліфікації, що свідчить про втрату зв'язків між освітою, місцем роботи та самореалізацією особистості.

Професійне самовизначення, успішне здобуття або свідомо зміна професії безпосередньо впливає на формування трудового потенціалу суспільства. Фактором, що сприяє професійному самовизначенню та реалізації здатності до праці особи є дійова система професійної орієнтації населення. На сьогодні важливим соціальним та економічним завданням є послідовний розвиток державної системи професійної орієнтації населення, що являє собою науково обґрунтовану систему взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і методичних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну вибору трудової діяльності.

Професійну орієнтація населення за змістовими напрямками можна поділити на такі структурні елементи:

– *професійна інформація* – документовані або публічно оголошені відомості про трудову діяльність та її роль в професійному самовизначенні особи, інформація про стан, потребу і динаміку ринку праці, зміст та перспективу розвитку сучасних професій і вимоги до особи, форми та умови оволодіння ними, можливості професійно-кваліфікаційного зростання і побудови кар'єри, що спрямована на формування професійних інтересів, намірів та мотивації особи щодо вибору або зміни виду трудової діяльності, професії, кваліфікації, роботи;

– *професійна консультація* – організована взаємодія фахівця з професійної орієнтації та особи, яка отримує послугу, що спрямована на оптимізацію її професійного самовизначення на основі виявлення індивідуально-психологічних характеристик, особливостей життєвих ситуацій, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я та з урахуванням потреби ринку праці;

– *професійний вибір* – науково обґрунтована система заходів, що створює умови для встановлення професійної придатності особи до провадження конкретних видів професійної діяльності та посад згідно з нормативними вимогами і конкретним робочим місцем;

– *професійна адаптація* – науково обґрунтована система заходів, що забезпечує входження, оволодіння та досягнення особою професійної майстерності у конкретному виді професійної діяльності на конкретному робочому місці.

Вимогою часу є забезпечення ефективного залучення роботодавців та громадськості до управління системою професійної орієнтації населення, яке повинно спрямовуватись на досягнення балансу між економічними та особистісними інтересами.

Потребують удосконалення наукове та науково-методичне забезпечення професійної орієнтації населення та система інформування про перспективи розвитку національної економіки з урахуванням регіональних особливостей як окремих галузей економіки, так і конкретних підприємств відповідно до їх потреби у робітниках певних професій та рівня кваліфікації. Актуальність створення відповідних базових інституційних утворень та системи підготовки і підвищення кваліфікації кадрів зумовлена необхідністю надання профорієнтаційних послуг на професійній основі.

Саме від вірного вибору майбутньої професії, яка у найбільшій мірі відповідає можливостям, особливостям та здібностям людини, залежить успішність її подальшого професійного становлення. Не даремно професійна орієнтація вважається важливим компонентом сучасної загальнолюдської культури, що виявляється у формі турботи суспільства про професійне становлення підрастаючого покоління, проведення комплексу заходів з метою сприяння людині в професійному самовизначенні з урахуванням її потреб і можливостей та соціально-економічної ситуації на ринку праці.

Використана література:

1. Вітковська О. І. Психологічні умови професійного самовизначення випускників середніх шкіл у процесі

- профконсультацій : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. / О. І. Вітківська ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2002. – 21 с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учебное пособие / Э. Ф. Зеер. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Академический проект ; Фонд “Мир”, 2005. – 336 с.
  3. Кокун О. М. Психология професійного становлення сучасного фахівця : монографія / О. М. Кокун ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2012. – 199 с.
  4. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников. – М. : Воронеж : МОДЭК, 1996. – 256 с.
  5. Сыманюк Э. Э. Психологические барьеры профессионального развития личности : практико-ориентированная монография / Э. Э. Сыманюк ; под ред. Э. Ф. Зеера. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2000. – 252 с.

References :

1. Vitkovska O. I. Psykholohichni umovy profesiinoho samovyznachennia vypusnykiv serednikh shkil u protsesi profkonsultatsii : avtoref. dys... kand. psykhol. nauk : 19.00.07. / O. I. Vitkovska ; In-t pedahohiky i psykholohii prof. osvity APN Ukrainy. – K., 2002. – 21 s.
2. Zeer E. F. Psikhologiya professiy: uchebnoe posobie / E. F. Zeer. – 3-e izd., pererab. i dop.– M.: Akademicheskii proekt ; Fond “Mir”, 2005. – 336 s.
3. Kokun O. M. Psykholohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia : monohrafiia / O. M. Kokun ; In-t psykholohii im. H. S. Kostiuuka NAPN Ukrainy. – K. : Inform.-analit. ahentstvo, 2012. – 199 s.
4. Pryazhnikov N. S. Professionalnoe i lichnostnoe samoopredelenie / N. S. Pryazhnikov. – M. : Voronezh : MODEK, 1996. – 256 s.
5. Symanyuk E. E. Psikhologicheskie barery professionalnogo razvitiya lichnosti : praktiko-orientirovannaya monografiya / E. E. Symanyuk ; pod red. E. F. Zeera. – M. : Moskovskiy psikhologo-sotsialnyy institut, 2000. – 252 s.

Грибова Л. В. Проблемы профессионального самоопределения в условиях получения или изменения профессии.

В статье исследуются проблемы профессионального самоопределения личности в течении всей профессиональной жизни под влиянием социально-экономических условий, межличностных отношений, личностного развития и стремления к самореализации. Профессиональное самоопределение рассматривается как осознанный выбор профессии с учетом особенностей и возможностей личности на фоне требований к профессиональной деятельности. Приведены и обобщены результаты анкетирования старшеклассников, очерчены современные направления и тенденции при выборе профессий. Как система взаимосвязанных экономических, социальных, психологических и педагогических приемов, направленных на активизацию процесса профессионального и личностного самоопределения рассматривается профессиональная ориентация. В исследовании профориентационная деятельность структурирована по содержательным направлениям.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, самореализация, профессиональная ориентация.

Gribova L. V. Problems of professional self-determination in the conditions of receipt or change a profession.

In the article the author examines the problems of a person's professional self-determination that arouse during the whole professional life time under the effect of social and economic conditions, interpersonal relations, personal development and seeking for personal fulfilment. Professional self-determination is viewed as a deliberate choice of profession taking into account personal individuality and abilities upon the background of the professional requirements. The results of senior school students' survey have been presented as well as the new trends and directions in profession selection have been out lined. The career guidance is considered as a system of inter related economic, social, psychological and pedagogical measures intended to facilitate professional and personal self-determination. In the research the career guidance is structure dinaccordance with content directions.

Keywords: professional self-determination, personal fulfilment, career guidance.